

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 16. února 2021 ve věci č. 12567/13 – *Budinova a Chaprazov proti Bulharsku*

Senát čtvrté sekce Soudu jednomyslně shledal porušení článku 8 Úmluvy ve spojení s článkem 14 v souvislosti s tím, že bulharské soudy odmítly žalobu stěžovatelů – příslušníků tamního romského etnika – namířenou proti veřejným výrokům známého politika, které vykreslovaly bulharské Romy jako skupinu v krajně negativním světle.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelé jsou bulharští občané romského etnika. V roce 2006 podali spolu s dalšími osobami a nevládními organizacemi antidiskriminační žalobu proti Volenovi Siderovovi, jenž je předsedou politické strany Ataka a zároveň jedním z poslanců zastupujících tuto stranu v bulharském parlamentu. V uvedené žalobě stěžovatelé namítali, že mnohá veřejná vyjádření V. Siderova představují podněcování k diskriminaci rozličných menšin – kromě Romů také Turků, Židů, katolíků či sexuálních menšin. Zároveň argumentovali tím, že každý z nich je jakožto příslušník dané menšiny osobně dotčen předmětnými vyjádřeními. Vnitrostátní soudy žalobě stěžovatelů nevyhověly. Uvedly, že ačkoli výroky V. Siderova prozrazují jeho negativní postoj k romskému etniku jako celku, jejich cílem nebyla propagace méně příznivého zacházení s Romy, ale naopak snaha poukázat na nutnost stejného zacházení se všemi skupinami obyvatelstva. Tyto výroky možná nebyly proneseny vhodným tónem, avšak to je pouze problém formy, nikoli obsahu; V. Siderov tedy nevybočil z limitů práva na svobodu projevu.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY VE SPOJENÍ S ČLÁNKEM 14

Stěžovatelé namítali, že zamítnutím uvedené žaloby vnitrostátní soudy porušily jejich právo na respektování soukromého života podle článku 8 Úmluvy ve spojení se zákazem diskriminace podle článku 14 Úmluvy.

a) K přijatelnosti

Soud se nejprve zabýval otázkou, zda mají stěžovatelé postavení oběti namítaného porušení základních práv. Konstatoval, že stěžovatelé byli osobně a přímo dotčeni tím, že vnitrostátní soudy zamítly jejich antidiskriminační žalobu, a z toho důvodu jim postavení oběti přiznal.

Dále Soud zkoumal, zda je stížnost stěžovatelů slučitelná s Úmluvou *ratione materiae*, tedy zda jsou namítaná ustanovení Úmluvy v dané věci použitelná. Připomněl, že negativní stereotypizace určité etnické či sociální skupiny musí dosáhnout „jisté úrovně“, aby u této skupiny ovlivnila vnímání vlastní identity, hodnoty a sebedůvěry v míře, která zakládá použitelnost článku 8 Úmluvy (*Aksu proti Turecku*, č. 4149/04 a 41029/04, rozsudek velkého senátu ze dne 15. března 2012, § 58). Zároveň však Soud upozornil, že zatím ve své judikatuře výslovně nevymezil relevantní kritéria pro posuzování takových situací. V projednávané věci proto Soud přistoupil k upřesnění těchto kritérií a konstatoval, že mezi ně patří zejména následující faktory: (i) vlastnosti dotčené sociální nebo etnické skupiny, např. její velikost, stupeň homogenity, zvláštní zranitelnost, historická zkušenost se stigmatizací, jakož i postavení ve vztahu ke společnosti jako celku; (ii) přesný obsah hanlivých výroků na adresu dané skupiny, a to hlavně míra, v jaké tyto výroky podporují negativní stereotypizaci skupiny jako takové, a konkrétní obsah tohoto stereotypu; a (iii) forma a kontext výroků, jejich dosah, postavení a status jejich autora, jakož i rozsah, v němž zasahují do samotného jádra identity a důstojnosti dotčené skupiny.

V projednávané věci směřovaly předmětné výroky na adresu Romů v Bulharsku. U této etnické skupiny Soud opakovaně uznal, že se nachází ve znevýhodněném a zranitelném postavení a že potřebuje

zvláštní ochranu (např. *Chapman proti Spojenému království*, č. 27238/95, rozsudek velkého senátu ze dne 18. ledna 2001, § 96). Zjevným účelem vyjádření V. Siderova bylo vykreslit Romy v Bulharsku jako osoby výjimečně náchylné ke kriminalitě a zkaženosti. Tato vyjádření byla opakovaná a vyznačovala se mimořádnou vehemencí. Byť některá z nich odkazovala ke konkrétním událostem, celkové vyznění poselství V. Siderova lze shrnout tak, že Romové jsou nemorální paraziti společnosti, kteří zneužívají svá práva, nechají se živit bulharskou většinou, vystavují tuto většinu bez jakýchkoliv zábran systematickému násilí a kriminalitě a jejich cílem je zmocnit se vlády v zemi. Dle Soudu není pochyb o tom, že tyto výroky představují krajně negativní stereotypizaci se záměrem hanobit bulharské Romy a vyvolat vůči nim předsudky a nenávist. Tyto výroky navíc zasáhly široké publikum, neboť V. Siderov byl v Bulharsku známou osobností a k šíření protiromského sentimentu hojně využíval hromadné sdělovací prostředky i veřejná vystoupení.

Ve světle uvedeného Soud dospěl Soud k závěru, že předmětné výroky V. Siderova mohly ovlivnit vnímání vlastní identity, hodnoty a sebedůvěry u jednotlivých Romů v Bulharsku do takové míry, že zde došlo k zásahu do soukromého života stěžovatelů ve smyslu článku 8 Úmluvy. Toto ustanovení je tudíž v projednávané věci použitelné. S ohledem na to, že ve stížnosti namítané skutečnosti spadají do rozsahu článku 8, je použitelný také článek 14 Úmluvy, který je vždy vázán na uplatnění alespoň jednoho hmotněprávního ustanovení Úmluvy (*Konstantin Markin proti Rusku*, č. 30078/06, rozsudek velkého senátu ze dne 22. března 2012, § 124).

b) K odůvodněnosti

Soud připomněl, že z článku 8 Úmluvy plynou pozitivní závazky státu, jež vyžadují, aby stát přijal účinná opatření k zajištění práva na respektování soukromého života i ve vztazích mezi jednotlivci (*Aksu proti Turecku*, cit. výše, § 59). U veřejných prohlášení, jejichž obsahem je negativní stereotypizace určité menšiny, však státní orgány musí brát v potaz i právo autora daných výroků na svobodu projevu, zaručené článkem 10 Úmluvy; jde tu tedy o nalezení spravedlivé rovnováhy mezi zmíněnými dvěma právy (tamtéž, § 62–68). Ochranu však zpravidla nelze poskytnout takovému projevu, který podporuje nebo ospravedlňuje násilí, nenávist, xenofobii nebo jinou formu nesnášenlivosti (*Perinçek proti Švýcarsku*, č. 27510/08, rozsudek velkého senátu ze dne 15. října 2015, § 230). V takových případech Soud uznal dokonce oprávněnost závažných trestněprávních sankcí vůči novinářům či politikům (např. *Atamanchuk proti Rusku*, č. 4493/11, rozsudek ze dne 11. února 2020, § 67 a 70). V projednávané věci se navíc jednalo o *prima facie* diskriminační výroky, a tudíž jsou zde ve hře i povinnosti státu plynoucí z článku 14 Úmluvy, a to zejména závazek boje proti rasové diskriminaci.

Soud shledal, že bulharské soudy neposoudily předmětné výroky náležitým způsobem. Ač uznaly jejich příkrost, bagatelizovaly jejich způsobilost stigmatizovat Romy v Bulharsku jako skupinu a vzbudit vůči nim nenávist a předsudky, a zjevně tyto výroky vyhodnotily jako součást legitimní debaty o věcech veřejného zájmu. Dle Soudu však šla vyjádření B. Sidorova nad rámec legitimní části veřejné debaty o etnických vztazích a kriminalitě v Bulharsku. Zobecňující vyjádření útočící na celou etnickou, náboženskou či jinou skupinu, případně vykreslující tuto skupinu v negativním světle, si v rámci článku 10 Úmluvy nezaslouží žádnou nebo toliko velmi omezenou ochranu (*Le Pen proti Francii*, č. 18788/09, rozhodnutí z 20. dubna 2010). Nic na tom nemění ani skutečnost, že autorem výroků je politik nebo že je pronesl poslanec parlamentu při výkonu své funkce (*Féret proti Belgii*, č. 15615/07, rozsudek ze dne 16. července 2009, § 77). V projednávané věci tedy vnitrostátní soudy neprovedly vyvažování dotčených práv v souladu s kritérii plynoucími z judikatury Soudu. V důsledku toho žalovaný stát nedostal svému pozitivnímu závazku náležitě reagovat na diskriminaci založenou na etnickém původu stěžovatelů, a tím zajistit rovněž respektování jejich soukromého života. Došlo tedy k porušení článku 8 ve spojení s článkem 14 Úmluvy.